

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه امام صادق (ع) السلام

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد پیوسته رشته معارف اسلامی و حقوق

گرایش عمومی

صلاحیت شورای نگهبان در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس با مطالعه تطبیقی شورای قانون اساسی فرانسه

استاد راهنما: دکتر محسن اسماعیلی

استاد مشاور: دکتر فرید محسنی

دانشجو: علیرضا نوری

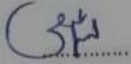
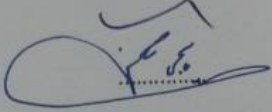
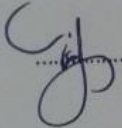
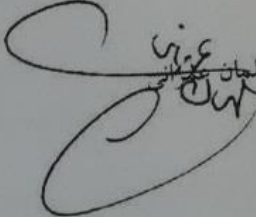
آبان ۱۳۹۳

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه،
اقتباس و نظایر آن ها از این پایان نامه کارشناسی ارشد برای
دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است.
نقل مطالب با ذکر منبع، بلا مانع است.

بسم الله الرحمن الرحيم

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان‌نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان‌نامه آقای علیرضا نوری شماره دانشجویی ۸۴۳۲۳۴۵۴۳ با عنوان «صلاحیت شورای نگهبان در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس با مطالعه تطبیقی با شورای قانون اساسی فرانسه» را از نظر شکل و محتوایی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنند.

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	محل امضاء
۱) استاد راهنما	دکتر محسن اسماعیلی	
۲) استاد مشاور	دکتر فرید محسنی	
۳) استاد داور	دکتر سیدمحمد مهدی غمامی	
۴) استاد داور	دکتر -
۵) نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده:	دکتر سلمان عزیز	

چکیده

مسأله‌ی سلسله مراتب قوانین و مقررات و به پیروی از آن صیانت از قانون اساسی به عنوان میثاق ملی و والاترین سند حقوقی و سیاسی یک کشور، و موازین مورد عنایت آن، امری عقلایی و مورد قبول همه‌ی نظام‌های حقوقی است؛ یکی از جلوه‌های ویژه و مهم این پاسداری، حراست از قانون اساسی در برابر سایر قوانین و مقررات است؛ از این رو همه‌ی نظام‌های حقوقی برای این هدف، نهادهایی تاسیس کرده‌اند.

در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران هم نهادهایی برای صیانت از قانون اساسی و احکام شرع پیش بینی شده است. یکی از مهم‌ترین این نهادها، شورای نگهبان است؛ در مورد قلمرو صلاحیت این شورا در نظارت بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس، ابهاماتی در قانون اساسی وجود دارد؛ این پایان‌نامه با بررسی ماهیت مصوبات گوناگون نهادهای غیر از مجلس به دنبال تبیین قلمرو صلاحیت نظارتی شورای نگهبان از دو جنبه‌ی شرعی و قانونی است. رهیافت این پژوهش پس از تحلیل دلایل مختلف و بررسی رویه‌ی شورای نگهبان و تبیین نسبت صلاحیت آن با دیوان عدالت اداری، در مورد نظارت شرعی، مستند به اصل چهارم قانون اساسی، این است که اصل بر شمول صلاحیت شورای نگهبان است مگر این که برخی مصوبات به دلیلی از شمول این نظارت خارج شود. در مورد نظارت قانونی، هیچ ترتیب خاصی در قانون اساسی پیش‌بینی نشده است؛ اگر چه ظاهراً بررسی‌های نظری و همچنین رویه شورای نگهبان، در واقع فرض عدم صلاحیت را تقویت می‌کند اما مطلوب آن است که شورای نگهبان می‌تواند با ارائه‌ی تفسیری غایت‌گرایانه از قانون اساسی، خود را برای این امر صالح بداند؛ در غیر این صورت، ضروری است، صراحتاً در این خصوص با بازنگری در قانون اساسی، تعیین تکلیف شود.

در ضمن با توجه به شباهت‌های نظام حقوقی فرانسه با نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، صیانت از قانون اساسی از طریق شورای قانون اساسی و دادگاه‌های اداری در این کشور مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده است نتایجی از این مطالعه‌ی تطبیقی ارائه گردد.

واژگان کلیدی: صلاحیت، شورای نگهبان، مصوبات، نهادهای غیر از مجلس، شورای قانون اساسی

فرانسه.

1	مقدمه
3	طرح مساله
3	ضرورت موضوع
3	پیشینه تحقیق
7	سؤال‌ها
7	فرضیه‌ها
8	اهداف
8	روش تحقیق
8	سازماندهی مطالب
8	مفاهیم کلیدی
9	کلیات (مفاهیم و مبانی)
10	فصل اول: مفهوم صلاحیت و انواع آن
11	فصل دوم: صیانت از قانون اساسی
12	مبحث اول: مفهوم و تاریخچه‌ی قانون اساسی
12	گفتار اول: مفهوم قانون اساسی
14	گفتار دوم: تاریخچه‌ی قانون اساسی
15	مبحث دوم: مفهوم صیانت از قانون اساسی
	مبحث سوم: مبانی صیانت از قانون اساسی (ضرورت وجود نهاد نظارتی برای صیانت قانون اساسی)
16	گفتار اول: سلسله مراتب قوانین و مقررات
17	گفتار دوم: مبانی برتری قانون اساسی بر قوانین عادی و مقررات
18	مبحث چهارم: روش‌های صیانت از قانون اساسی
20	مبحث پنجم: تاریخچه‌ی صیانت از قانون اساسی
22	

23	فصل سوم: جایگاه شورای نگهبان در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران
23	مبحث اول: تاریخچه صیانت از قانون اساسی در ایران
25	مبحث دوم: صلاحیت‌های شورای نگهبان
26	فصل چهارم: جایگاه شورای قانون اساسی در نظام حقوقی جمهوری فرانسه
26	مبحث اول: تاریخچه صیانت از قانون اساسی در فرانسه
29	مبحث دوم: صلاحیت‌های شورای قانون اساسی
33	بخش دوم:
33	مصوبات نهادهای غیر از مجلس در ایران و فرانسه
34	فصل اول: مصوبات نهادهای غیر از مجلس در ایران
36	مبحث اول: انواع نهادهای صلاحیتدار برای وضع مصوبات
37	گفتار اول: نهادها و مقامات صالح در قوه مجریه
37	1- نهادها و مقامات صالح برای وضع آیین نامه
38	1-1- هیأت وزیران، کمیسیون مرکب از چند وزیر و هر یک از وزیران
	1-2- استانداران، فرمانداران، مدیران عامل شرکتهای دولتی و مدیران مؤسسات دولتی و مدیران
38	شوراهای اداری
39	1-3- شوراهای عالی اداری
	2- نهادها و مقامات صالح برای وضع تصویبنامه (هیأت وزیران و کمیسیون مرکب از چند وزیر)
43
43	3- نهادها و مقامات صالح برای وضع دستور العمل
44	4- مقامات صلاحیتدار برای وضع بخشنامه
45	4-1- وزیر
45	4-2- مدیران
45	5- مقامات صلاحیتدار برای وضع مصوباتی غیر از تصویبنامه، آییننامه، بخشنامه و دستورالعمل
46	گفتار دوم: نهادها و مقامات صالح در قوه قضائیه
46	1- رئیس قوه قضائیه

- 2- وزیر دادگستری 48
- 3- هیأت عمومی دیوان عالی کشور در صدور آراء وحدت رویه 49
- 4- مقامات صالح برای وضع دستورالعمل و بخشنامه 51
- گفتار سوم: نهادها و مقامات صالح برای وضع مصوبات در قوهی مقننه 51
- 1- کمیسیونهای مجلس 51
- 2- رئیس مجلس 52
- گفتار چهارم: مجلس خبرگان رهبری 52
- گفتار پنجم: مجمع تشخیص مصلحت نظام 53
- 1- مقررات مربوط به مجمع 53
- 2- مصوبات راجع به حل اختلاف مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان 53
- 1-2- مصوبات مجمع در راستای تشخیص مصلحت مغایر با قانون اساسی 53
- 2-2- مصوبات مجمع در راستای تشخیص مصلحت مغایر با شرع 55
- 3- مصوبات راجع به حل معضلات نظام 56
- گفتار ششم: شوراهای خارج از قوهی مجریه 59
- 1- شوراهای عالی فراقوهی 59
- 1-1- شورای عالی امنیت ملی 59
- 1-2- شورای عالی انقلاب فرهنگی 60
- 1-2-1- ماهیت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی 61
- 1-2-2-1- رویهی شورای نگهبان در رسیدگی به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی 65
- 1-2-3- رویهی دیوان عدالت اداری در رسیدگی به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی . 67
- 1-3- شورای عالی فضای مجازی 68
- 2- شوراهای اسلامی کشور 68
- 1-2-1- وظایف و اختیارات شوراهای کشوری 70
- 2-2- نظارت بر شوراها 73
- گفتار هفتم: رهبری 74
- 1- مصوبات رهبری با عنوان سیاستهای کلی نظام 74

2- مصوبات رهبری غیر از موارد مصرح در قانون اساسی مانند سیاست‌های کلی نظام	78
فصل دوم: مصوبات نهادهای غیر از مجلس در فرانسه	81
مبحث اول: انواع نهادهای صلاحیتدار برای وضع مصوبات	85
گفتار اول: نهادها و مقامات صالح در قوهی مجریه	85
1- رئیس جمهور	85
2- نخست وزیر	87
3- هیأت دولت	88
4- وزیران	89
گفتار دوم: نهادها و مقامات صالح در قوهی قضائیه	89
1- شورای عالی قضایی	90
2- مقامات قوهی قضائیه	90
گفتار سوم: شوراها	91
1- شوراهای دارای صلاحیت ملی	91
2- شوراهای دارای صلاحیت منطقه‌ای	91
بخش سوم:	94

قلمرو صلاحیت شورای نگهبان ایران و شورای قانون اساسی فرانسه در رسیدگی به مصوبات

نهادهای غیر از مجلس	94
فصل اول: قلمرو صلاحیت شورای نگهبان در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس	95
مبحث اول: صلاحیت شورای نگهبان در نظارت شرعی بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس ...	96
گفتار اول: مصوباتی که شورای نگهبان برای نظارت شرعی بر آن‌ها صالح است و دلایل و مستندات ثبوت این صلاحیت	96
1- مصوباتی که شورای نگهبان صلاحیت نظارت شرعی بر آن‌ها دارد	96
2- دلایل و مستندات ثبوت صلاحیت شورای نگهبان در رسیدگی به این مصوبات	97
1-2- دیدگاه‌های مختلف در خصوص قلمرو اصل 4 قانون اساسی	97

- 2-2- مبانی تشریح اصل 4 قانون اساسی (مبانی نظارت شرعی بر قوانین و مقررات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران) 104
- 2-3- تحلیل متن اصل 4 قانون اساسی 111
- 2-4- تفسیر شورای نگهبان از اصل 4 قانون اساسی 116
- گفتار دوم: تداخل صلاحیت شورای نگهبان با صلاحیت دیوان عدالت اداری در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس 116
- گفتار سوم: توجیه نظارت شرعی شورای نگهبان بر برخی مصوبات نهادهای غیر از مجلس .. 119
- 1- مصوبات مجلس خبرگان رهبری 119
- 2- آراء وحدت رویه‌ی دیوان کشور 121
- گفتار دوم: مصوباتی که شورای نگهبان صلاحیت رسیدگی به آنها را ندارد. 123
- 1- مصوبات مقام رهبری 123
- 2- مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام: 125
- 2-1- مقررات مربوط به مجمع 125
- 2-2- مصوبات راجع به حل اختلاف مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان 125
- 2-3- مصوبات راجع به حل معضلات نظام 127
- 3- مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی که به تایید رهبری می-رسد و مصوبات شورای عالی امنیت ملی 128
- گفتار سوم: ملاک شورای نگهبان در نظارت شرعی 129
- گفتار چهارم: تکلیفی یا تخییری بودن نظارت شورای نگهبان 135
- گفتار پنجم: قابلیت تفویض صلاحیت نظارت شورای نگهبان 137
- مبحث دوم: صلاحیت شورای نگهبان در نظارت قانونی بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس . 138
- گفتار اول: فرض صلاحیت شورای نگهبان در نظارت قانونی 140
- 1- دلایل و مستندات فرض صلاحیت شورای نگهبان در نظارت قانونی 140
- 1-1- منطق حقوقی و روح حاکم بر قانون اساسی 140
- 1-2- قیاس اولویت 142
- 1-3- وحدت ملاک اصل 85 قانون اساسی 142

ج

- 2- مصوباتی که شورای نگهبان صلاحیت نظارت قانونی بر آن‌ها دارد: 144
- 3- مصوباتی که شورای نگهبان صلاحیت نظارت قانونی بر آن‌ها ندارد: 145
- گفتار دوم: فرض عدم صلاحیت شورای نگهبان در نظارت قانونی 146
- 1- اصل عدم صلاحیت در حقوق عمومی 146
- 2- وحدت ملاک نظریه تفسیری شورای نگهبان در مورد عدم صلاحیت در رسیدگی به مصوبات
مجلس خبرگان رهبری 147
- 3- رویه‌ی شورای نگهبان 149
- فصل دوم: نظارت قانونی بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس در فرانسه و صلاحیت شورای قانون
اساسی در این خصوص 151
- مبحث اول: صلاحیت شورای قانون اساسی بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس 151
- گفتار اول: قلمرو صلاحیت شورای قانون اساسی بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس 151
- گفتار دوم: ملاک شورای قانون اساسی در نظارت قانونی 154
- مبحث دوم: صلاحیت مراجع اداری در نظارت قانونی بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس ... 159
- گفتار اول: صلاحیتهای شورای دولتی 160
- گفتار دوم: صلاحیت دادگاههای اداری 162
- گفتار سوم: مصوباتی که مراجع اداری فرانسه صلاحیت رسیدگی به آن‌ها را دارند: 163
- گفتار چهارم: مصوباتی که مراجع اداری فرانسه صلاحیت رسیدگی به آن‌ها را ندارند: 165
- گفتار پنجم: دعوای تخطی از صلاحیت علیه مصوبات نهادهای غیر از مجلس 165
- 1- ماهیت دعوای تخطی از صلاحیت 166
- 2- شرایط پذیرش دعوای تخطی از صلاحیت 167
- 3- ملاک مراجع اداری در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس 168
- 4- جهات نقض و ابطال مقررات در دعوای تخطی از صلاحیت 169
- نتیجه‌ها 171
- پیشنهادها 174
- منابع و مآخذ 176

مقدمه

بحث صیانت از قانون اساسی به عنوان میثاق ملی و والاترین سند حقوقی و سیاسی یک کشور از مباحث مهم در حوزه‌ی حقوق اساسی است؛ یکی از جلوه‌های ویژه و مهم این پاسداری، حراست از قانون اساسی و موازین مورد اهتمام آن در برابر سایر مصوبات اعم از قانون عادی و دیگر مقررات است که در سلسله مراتب قوانین و مقررات در مرتبه‌ی بعد از قانون اساسی قرار می‌گیرد.

از یک سو برتری قانون اساسی بر قوانین عادی و دیگر مقررات، امری عقلایی و مورد قبول همه‌ی نظام‌های حقوقی است؛ تا آن‌جا که همه‌ی نظام‌های حقوقی برای تشخیص عدم مغایرت قوانین عادی با قانون اساسی نهادهای قضایی یا غیر قضایی تاسیس کرده‌اند. در نظام جمهوری اسلامی ایران، شورای نگهبان، از مهم‌ترین این نهادهاست.

و از سوی دیگر با توجه به ماهیت نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، از آن‌جا که یکی از وجوه امتیاز نظام حقوقی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بحث «وضع و اجرای قوانین و مقررات مطابق موازین اسلام و عدم تجاوز از حدود آن» است؛^۱ و مهم‌ترین و بارزترین تجلیات حکومت اسلامی، نمود آن در عرصه‌ی قانون‌گذاری است، نظارت شرعی هم در کنار نظارت قانونی اهمیت ویژه‌ای یافته است؛ از این روست که اصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در این زمینه می‌گوید: «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید براساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر برعهده فقهای شورای نگهبان است».

۱- دو موضوع، قانون اساسی ما را به طور اصولی از دیگر نظام‌ها ممتاز می‌کند: یکی در اصل ارکان حکومت، «مطرح بودن رهبری ولی فقیه» و دیگری در رابطه با آثار و احکام حکومت، «وضع و اجرای قوانین و مقررات مطابق موازین اسلام و عدم تجاوز از حدود آن». وگرنه در سایر مسائل مانند اصول مربوط به حقوق و آزادی ملت، قوای حاکم و نوع حکومت و... در سایر قوانین اساسی و نظام‌های حکومتی سابقه و نمونه دارد (مهرپور، حسین، دیدگاه‌های جدید در مسائل حقوقی، ص ۱۷ و ۱۸).

صلاحیت شورای نگهبان در ایران در نظارت شرعی و قانونی بر قوانین مصوب مجلس، از مباحثی است که در مورد آن به تفصیل سخن گفته شده است، اما در مورد قلمرو صلاحیت شورای نگهبان در مورد سایر مصوبات کم تر بحث شده است. در این پایان‌نامه در پی آنیم تا با مطالعه‌ی تطبیقی شورای نگهبان ایران با شورای قانون اساسی فرانسه در مورد صلاحیت شورا در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس بررسی کنیم.

در مورد توجیه انتخاب شورای قانون اساسی فرانسه برای مطالعه‌ی تطبیقی در این پایان‌نامه، باید بگوییم از آن جا که از جهات مختلف بین نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فرانسه، شباهت وجود دارد، و در تدوین پیش‌نویس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهیه‌کنندگان پیش‌نویس، متأثر از قانون اساسی و حقوق اساسی فرانسه بوده‌اند،^۱ هم‌چنین در متن نهایی قانون اساسی به خصوص در مورد نهاد شورای نگهبان از قانون اساسی فرانسه تاثیر پذیرفته شده است،^۲ و برخی نظارت شورای نگهبان را بهره‌برداری از مدل فرانسوی شورای قانون اساسی و نظام هیأت طراز اول دانسته‌اند.^۳ مطالعه‌ی تطبیقی صیانت از قانون اساسی در این دو کشور می‌تواند در تحلیل موضوع پایان‌نامه مفید باشد. به خصوص که شیوه‌ی صیانت از قانون اساسی در ایران و فرانسه از الگوی مشترکی (الگوی کنترل به وسیله‌ی نهاد غیر قضایی) پیروی می‌کند. هم‌چنین دو نهاد دیوان عدالت اداری ایران و دادگاه‌های اداری و شورای دولتی فرانسه هم به عنوان نهادهایی مشابه، به دادرسی اداری می‌پردازند که با توجه به ماهیت صلاحیت‌های این دو نهاد، در مواردی همان گونه که به تفصیل بحث خواهد شد، با موضوع مورد بحث، ارتباط پیدا می‌کند.

۱- زرنگ، محمد، سرگذشت قانون اساسی در سه کشور ایران، فرانسه، آمریکا، ص ۱۴۶.

۲- هاشمی، سیدمحمد، پیشین، ص ۲۶۷.

۳- غمامی، سیدمحمد مهدی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، ص ۵۰۴.

طرح مساله

در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، شورای نگهبان به منظور نظارت شرعی و اساسی، مطابق اصول ۴ و ۹۱ تا ۹۹ قانون اساسی تشکیل شده است؛ قانون‌گذار از یک سو در اصل ۴ با به کار بردن لفظ «کلیه‌ی قوانین و مقررات»، مصادیقی فراتر از مصوبات مجلس را در نظر دارد، از سوی دیگر اصول ۹۱ تا ۹۹ که به تفصیل در مورد صلاحیت شورای نگهبان می‌پردازد، تنها به قوانین مصوب مجلس، معطوف است؛ حال آن‌که در نظام حقوقی ما نهادهای دیگری وجود دارد که مصوبات لازم الاجرائی تحت عناوین مختلف (در حکم قانون، تصویب نامه، آیین نامه، بخشنامه و ...) دارند که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی فضای مجازی، شوراهای شهر و روستا، شورای عالی استان‌ها، شورای عالی قضایی، هیئت دولت، شوراهای اداری و ... اشاره کرد. از این رو بحث نظارت شرعی بر مصوبات این نهادها و همین‌طور صیانت از قانون اساسی و حفظ برتری آن در برابر این مصوبات، بحثی مهم و سودمند خواهد بود.

ضرورت موضوع

با توجه به مباحث فوق و به خصوص با تنوع نهادهایی که صلاحیت تصویب مقررات را دارند و همچنین با توجه به تنوع ماهیت این مصوبات، لازم است تا به تفصیل به قلمرو صلاحیت شورای نگهبان در نظارت شرعی و قانونی به این گونه مصوبات پرداخته شود. از سوی دیگر با توجه به شباهت‌هایی که بین نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فرانسه و همچنین نهادهای ناظر برای صیانت از قانون اساسی (شورای نگهبان ایران و شورای قانون اساسی فرانسه) وجود دارد، مطالعه‌ی تطبیقی موضوع می‌تواند کارگشا و فایده‌مند باشد.

پیشینه تحقیق

در این باره مباحثی در کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات، مطرح شده است که به برخی از آن‌ها در ذیل اشاره می‌شود و امتیاز این پایان‌نامه نسبت به آن‌ها تبیین می‌گردد:

۱- پژوهش‌هایی که در مورد نظارت به طور کلی و یا صیانت از قانون اساسی اعم از صیانت در حوزه‌ی تقنین، پرداخته‌اند و منابعی که در مورد نظارت بر قوانین و مقررات بحث کرده‌اند؛ مانند:

- راسخ، محمد، *نظارت و تعادل در نظام حقوق اساسی*، انتشارات دراک، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۸.
- برزگر خسروی، محمد، *مطالعه‌ی تطبیقی نظام نظارت بر مقررات دولتی در حقوق ایران، قبل و بعد از انقلاب*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه امام صادق علیه السلام، تابستان ۸۸

- درویشوند، ابوالفضل، راجی، سیدمحمدهادی، *تحلیلی بر نظارت بر قوانین و مقررات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران*، مجله حکومت اسلامی، سال شانزدهم، شماره سوم، پاییز ۹۰.

- دواتگری، مهدی، *صیانت از قانون اساسی در نظام جمهوری اسلامی ایران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ۱۳۸۱.

- ملایی کهنه سرا، علی، *کیفیت نظارت قانونی بر مصوبات مجلس و دولت در حقوق اساسی جمهوری اسلامی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۴.

۲- منابعی که به تبیین اصل ۴ قانون اساسی پرداخته‌اند؛ مانند:

- خامنه‌ای، سیدمحمد، *اصل چهارم قانون اساسی*، مجله کانون وکلا، شماره ۱۵۲-۱۵۳، پاییز و زمستان ۱۳۶۹.

- موسی زاده، ابراهیم، *تحلیل فرجام شناختی از اصل چهارم قانون اساسی*، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۹.

- پروین، خیرالله، افکار سرنند، حمید و درویش متولی، *میشم، حکومت اصل چهارم بر عموم و اطلاق سایر اصول، قوانین و مقررات*، مجله حکومت اسلامی، سال هفدهم، شماره ۶۶.

۳- منابعی که در مورد شورای نگهبان و صلاحیت‌های مختلف این نهاد، سخن گفته‌اند؛ مانند:

- هدایت نیا، فرج الله و کاویانی، محمد هادی، *بررسی فقهی - حقوقی شورای نگهبان*، مرکز نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۰.
- جناتی، حسین، *شورای نگهبان: سند مشروعیت قوانین نظام*، ۱۳۷۰.
- مهرپور، حسین، *دادگاه حافظ قانون اساسی شورای نگهبان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، مجله‌ی حق (مطالعات حقوقی و قضائی)، بهار ۱۳۶۶، شماره ۹.
- دانش پور، افتخار، *بررسی فقهی - حقوقی نقش و جایگاه شورای نگهبان در نظام جمهوری اسلامی ایران و نحوه نظارت آن بر قوانین و مقررات*، پایان نامه دکترای تخصصی، پژوهشکده امام خمینی^۵ و انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰.
- ۴- پژوهش‌هایی که در مورد صلاحیت نظارتی شورای نگهبان در مورد عموم قوانین و مقررات، انجام شده‌اند؛ مانند:
- هدایت نیا، فرج الله، *نظارت شورای نگهبان بر قوانین و مقررات*، مجله رواق اندیشه، شماره ۱۱، آبان ۱۳۸۱.
- خضرائی، احمد، *نظارت شورای نگهبان بر قوانین و مصوبات*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
- شهادتیان طبری، رحیم، *مبانی و قلمرو نظارت شورای نگهبان بر قوانین و مقررات کشور*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی - دانشگاه تبریز، ۱۳۸۸.
- ۵- پژوهش‌هایی که در زمینه مطالعه‌ی تطبیقی شورای نگهبان ایران و شورای قانون اساسی فرانسه انجام شده است؛ مانند:
- رفسنجانی مقدم، حسین، *بررسی تطبیقی شورای نگهبان ایران و شورای قانون اساسی فرانسه*، مجله مصباح، شماره ۵۳، سال ۱۳.

- فرشتیان، حسن، *نگاهی به شورای قانون اساسی فرانسه و شورای نگهبان ایران*، مجله حکومت اسلامی، سال هشتم، شماره چهارم.

گروه اول از منابع، از آنجایی که موضوعی بسیار وسیع‌تر از موضوع این پایان‌نامه دارند، اگرچه در موردی به صورت مختصر به مباحث مرتبط با موضوع پرداخته‌اند، از انجام این پژوهش، کفایت نمی‌کنند.

گروه دوم، در کنار منابع حقوق اساسی که به طور ضمنی به تحلیل اصل ۴ قانون اساسی اشاره دارند، اگر چه به طور تفصیلی به تبیین و تحلیل این اصل و مبنا و تبارشناسی آن و نظارت شرعی شورای نگهبان پرداخته‌اند، اما در خصوص احصا و تبیین ماهیت مصوبات نهادهای غیر از مجلس و تعیین تکلیف قلمرو این اصل در مورد هر کدام از آن مصوبات و همچنین نظارت قانونی شورای نگهبان، کم‌تر وارد شده‌اند.

گروه سوم و پنجم از این منابع هم به طور خاص به موضوع مورد نظر پرداخته و در ضمن بحث، اشاراتی به این موضوع داشته‌اند.

گروه چهارم از منابع، گرچه از جهت نهاد ناظر و شیوه‌ی نظارت به شورای نگهبان، محدود شده‌اند اما در جایگاه برشمردن و تعیین تکلیف مصوبات مختلف نهادهای غیر از مجلس نبوده و بسیاری از این پژوهش‌ها تنها به مقررات دولتی (به معنای خاص دولت) اکتفا کرده‌اند. همچنین در کنار صلاحیت شورای نگهبان در مورد نظارت شرعی به بحث از نظارت قانونی شورای نگهبان (بررسی عدم مغایرت مصوبات با قانون اساسی) کم‌تر وارد شده‌اند.

بنابراین در مقام جمع‌بندی از پیشینه‌ی این پژوهش در مقام مقایسه می‌توان گفت، قلمرو موضوعات مطرح در پژوهش‌های انجام شده نسبت به موضوع این پایان‌نامه از جهاتی محدودتر و از جهاتی وسیع‌تر است؛ وسیع‌تر از این جهت که در مواردی به بحث از نظارت به صورت کلی (اعم از تقنین، اجرا و قضا) و همین‌طور بر مصوبات به طور کلی (اعم از قانون و سایر مقررات) پرداخته شده و ضمناً بحث نظارت در حوزه تقنین و صلاحیت نظارتی شورای نگهبان مطرح شده است. و محدودتر به این معنا که در برخی از این تحقیقات از نظارت بر مقررات دولتی به معنای خاص سخن گفته شده و از نهادهای متنوع و مصوبات گوناگون آن‌ها سخنی

به میان نیامده است و این که در بیشتر این منابع به صلاحیت شورای نگهبان در مورد نظارت شرعی بحث کرده ولی در مورد نظارت قانونی، متعرض نشده‌اند.

از این رو امتیاز این پایان نامه نسبت به سایر آثار در این زمینه این است که اولاً فقط به نظارت شورای نگهبان می‌پردازد و ثانیاً مورد نظارت هم تنها مصوبات غیر از قانون است. ثالثاً در مقام احصای مصوبات گوناگون نهادهای مختلف که به وضع مقررات (تحت هر عنوانی) و تبیین قلمرو صلاحیت نظارتی شورای نگهبان را در مورد آن‌ها است. رابعاً علاوه بر بحث از صلاحیت شورای نگهبان برای نظارت شرعی به بررسی صلاحیت این شورا در نظارت قانونی بر این مصوبات هم پرداخته‌است. خامساً مطالعه‌ی تطبیقی با شورای قانون اساسی فرانسه هم آن را از آثار تدوین شده قبلی ممتاز می‌گردد.

سؤال‌ها

سؤال اصلی که در این پایان‌نامه مطرح می‌باشد این است که قلمرو صلاحیت شورای نگهبان در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس تا کجاست و چگونه اعمال می‌شود؟

به عبارت دیگر آیا شورای نگهبان، در مورد رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس، صلاحیت رسیدگی دارد و با فرض وجود صلاحیت، نظارت شورا در این زمینه با توجه به اصل ۴ منحصراً در نظارت شرعی است یا شامل نظارت قانونی هم می‌شود؟

همچنین آیا شورای قانون اساسی فرانسه در خصوص مصوبات نهادهای غیر از مجلس، صلاحیت دارد و در فرض مثبت بودن جواب، اعمال صلاحیت نظارتی آن چگونه است؟

فرضیه‌ها

با توجه به اصل ۴ قانون اساسی شورای نگهبان صلاحیت نظارت شرعی را دارد اما قانون اساسی در مورد نظارت قانونی ساکت است و نمی‌توان به صلاحیت شورا در این مورد قائل بود. در مورد شورای قانون اساسی فرانسه هم به نظر می‌رسد که این شورا در این خصوص صلاحیت نداشته باشد و نظارت قانونی از طریق شورای دولتی و دادگاه‌های اداری نسبت به مصوبات نهادهای غیر از مجلس اعمال شود.

اهداف

با توجه به ابهاماتی که در قلمرو نظارت شورای نگهبان و همچنین شورای قانون اساسی فرانسه به عنوان نهاد مشابه در فرانسه بر مصوبات نهادهای غیر از مجلس وجود دارد، این پایان‌نامه در پی رفع این ابهامات خواهد بود.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع اکتشافی - توصیفی می‌باشد که از طریق رجوع به منابع کتابخانه‌ای و گردآوری اطلاعات به صورت فیش‌برداری انجام خواهد پذیرفت.

سازماندهی مطالب

با توجه به موضوع مورد بحث ابتدا باید به کلیاتی در مورد صیانت از قانون اساسی، سلسله مراتب قوانین، جایگاه شورای نگهبان در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و جایگاه شورای قانون اساسی در جمهوری فرانسه و ... اشاره شود. سپس با توجه به ماهیت متفاوت مصوبات نهادهای غیر از مجلس در ایران و فرانسه به بررسی این مصوبات پرداخته شود. و در نهایت قلمرو صلاحیت شورای نگهبان در ایران و شورای قانون اساسی فرانسه در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس، مورد بررسی قرار گیرد.

بنا براین، پایان‌نامه در سه بخش مورد تدوین قرار خواهد گرفت **إن شاء الله**.

۱- کلیات (مبانی و مفاهیم)

۲- مصوبات نهادهای غیر از مجلس در ایران و فرانسه

۳- قلمرو صلاحیت شورای نگهبان ایران و شورای قانون اساسی فرانسه در رسیدگی به مصوبات نهادهای غیر از مجلس

مفاهیم کلیدی

۱- صلاحیت ۲- شورای نگهبان ۳- مصوبات ۴- نهادهای غیر از مجلس ۵- شورای قانون اساسی فرانسه